

6. **Справочник** по свойствам, методам анализа и очистки воды, в 2 ч. – К.: Наук. думка. – 1980, ч. 2. – 1205 с.

7. **Резников А.А., Муликовская Е.П., Соколов И.Ю.** Методы анализа природных вод. – М.: Госгеотехиздан, 1963. – 111 с.

8. **Базаянц Г.В.** Ресурсосберегающая технология десульфации дымовых газов ТЭС и котельных электроактивированной водой// 3б. доп. наук.-практ. конф.: Охорона довкілля та екологічна безпека. – Донецьк, 2001, т. 1. – С. 255-257.

9. **Уолл Дж. Д.** Производство синтетических топлив – новая отрасль промышленности. – Нефть, газ и нефтехимия за рубежом, 1991, № 6. – С. 74-77.

УДК 504

Проф. І.М. Синякевич, д-р екон. наук – НЛТУ України

ЕКОЛОГІЗАЦІЯ РОЗВИТКУ: СУТЬ, ОБ'ЄКТИВНА НЕОБХІДНІСТЬ, ПРИНЦИПИ, ІНСТРУМЕНТИ, ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Розглянуто суть концепції, що передбачає екологізацію розвитку. Розкрито екологічні, економічні і соціальні передумови об'єктивної необхідності екологізації розвитку, а також принципи та інструменти екологічної політики, за допомогою яких можна забезпечити стабілізацію навколишнього природного середовища і усунути глобальні екологічні загрози. Екологізація розвитку розглядається як концепція, за допомогою якої ідеї сталого екологічно збалансованого розвитку можуть бути втілені на терені України.

Ключові слова: екологізація розвитку, принципи екологічної політики, інструменти, навколишнє природне середовище, екологічні загрози, екологічна безпека.

Prof. I.M. Synyakevych – NUFWT of Ukraine

Ekologizations development: essence, objective necessity, principles, instruments, prospects, for Ukraine

Essence of conception, that provides for to екологізацію development is examined. Ecological, economic and social pre-conditions of objective necessity of екологізації development, and also principles and instruments of ecological policy, by which it is possible to provide stabilizing of natural environment and to remove the global ecological threats, open up. To Екологізація development is examined as conception, by what idea of the steady ecologically balanced development can be incarnate on the walk of life of Ukraine.

Keywords: екологізація development, principles of ecological policy, instruments, natural environment, ecological threats ecological safety.

Суть екологізації розвитку та мета дослідження

Проблеми екологізації різних сфер економічної діяльності розглядають у багатьох наукових роботах, підручниках та навчальних посібниках [1-14]. Правда, суть екологізації економічної діяльності тлумачиться в енвайро-економічній літературі по-різному.

Мета цієї роботи – окреслити концепцію екологізації суспільного екологічно збалансованого розвитку на основі теоретичних положень, що викладені автором на сторінках журналу "Економіка України" та інших наукових роботах [5-12]. Ця концепція повинна стати теоретичним фундаментом і програмою практичних дій для усунення глобальної екологічної загрози, що нависла над землею цивілізацією внаслідок деструктивної антропогенної діяльності. Вона містить сукупність принципів та інструментів, спираючись на

які можна змінити екологічну ситуацію на Землі на краще і досягнути надійної екологічної безпеки.

Екологізація суспільного розвитку – це концепція, що передбачає екологізацію економічної і соціальної політики та оздоровлення духовної сфери за допомогою системи ефективних інструментів з метою забезпечення стійкості екологічних систем і усунення глобальних, національних і регіональних екологічних загроз. Ця концепція передбачає трансформацію інструментів економічної і соціальної політики в інструменти екологічної політики, а також поглиблення інтеграції екологічної політики з економічною, соціальною та політикою духовного оздоровлення земель з метою збереження навколишнього природного середовища і відтворення природних ресурсів для теперішнього і майбутнього поколінь та забезпечення надійної екологічної безпеки.

Екологізація розвитку як об'єктивна необхідність

Екологізація суспільного розвитку у ХХІ ст. стала об'єктивною необхідністю. Вона зумовлена такими чинниками:

1. Зростанням глобальної екологічної загрози, що викликана руйнівною антропогенною діяльністю, яка призвела до потепління клімату, нищення біорізноманіття, зростання всепланетарних екологічних катастроф та їх руйнівних наслідків. Руйнівні наслідки цієї глобальної екологічної загрози посилюються у зв'язку з пульсацією (стискуванням) Сонячної системи, що призводить до викидів у довкілля тепла і зростання екологічних катастроф [15].
2. Економічні системи виявилися неспроможними протидіяти глобальній екологічній зазрозі, яка посилюється під впливом деструктивної економічної діяльності. Незважаючи на застереження членів Римського клубу, ще у сімдесятих роках двадцятого століття про глобальні деструктивні наслідки зростаючого забруднення довкілля, земляни дотепер виявилися неспроможними відпрацювати заходи протидії. Як свідчать результати Всесвітнього саміту в Йоганнесбурзі (2002), концепція сталого розвитку радше декларується світовою спільнотою, ніж впроваджується у практику повсякденного життя. Основна проблема полягає у прірві між високорозвинутими і бідними країнами, ситими і голодними. Більше одного мільярда земель голодує і бореться за біологічне виживання [16].
3. Дотепер на міжнародному, національному і регіональному рівнях не запроваджено ефективну систему економічного захисту природи. До Кіотського протоколу не приєдналася США – одна з найбагатших країн світу. Сучасна ситуація із забрудненням навколишнього природного середовища така, яка не вирішується за теоремою Коуса [17]. Світова спільнота може успішно вирішити ці проблеми тільки шляхом подальшого поглиблення міжнародної співпраці в рамках Кіотського протоколу. Обнадійливим чинником такої співпраці є приєднання у 2004 р. до Кіотського протоколу Російської Федерації.
4. Земляни займають екологічну нішу у земній біосфері, яка стала несумісною з виживанням чисельних представників тваринного і рослинного світу. Етичні проблеми регулювання чисельності населення та збереження всього живого на Землі стали проблемою, яка вимагає мудрого філософського осмислення (врахування екологічної загрози, що пов'язана із зростанням чисельності земель). Варто погодитися з відомим енвайроекономістом Германом

Дейлі в тому, що вирішення цієї проблеми не повинно стримуватися догматичними поглядами на права людини [18].

5. Земна цивілізація знаходиться на такому етапі розвитку, коли екологічні витрати економічної діяльності в найближчі роки можуть перевищити економічні результати. "Дуже ймовірно, – пише Герман Дейлі, – що ми вступили в еру, коли зростання збільшує екологічні й соціальні витрати швидше, ніж воно збільшує блага виробництва. Зростання, яке нарощує витрати більше, ніж воно збільшує блага, є неекономічним зростанням і його необхідно так і називати" [18, с. 180].

Принципи екологізації суспільного розвитку

Концепція екологізації суспільного розвитку в цій роботі представлена сукупністю принципів, які, на думку автора, повинні охопити екологічну, економічну, соціальну і духовну сфери. Найбільш вагомими з них є такі:

1. Принципи екологічної політики: обов'язкова плата забруднювачем; трансформування зовнішніх негативних екологічних ефектів в екологічні витрати; стимулювання продукування позитивних зовнішніх екологічних ефектів; спільна, але диференційована відповідальність; екологічна передбачливість; збереження біологічного та генетичного різноманіття; запобігання екологічній шкоді; мінімізація негативних антропогенних впливів; обов'язковість екологічної експертизи; пріоритетність екологічної безпеки; гарантування екологічно безпечного середовища проживання; дотримання стандартів з навколишнього середовища проживання; прозорість екологічної політики; однаково справедлива екологічна політика щодо природних ресурсів різних форм власності; збереження екологічної культурної спадщини [5, 6, 20].
2. Принцип інтеграції екологічної політики з економічною, соціальною і політикою духовного оздоровлення населення з метою екологізації економічної, екологічної, соціальної і духовної сфер суспільного розвитку. Теоретичне обґрунтування цього принципу зроблене в наукових роботах автора [5-6]. Він передбачає покращення стану природокористування за допомогою екологічних, економічних, соціальних і духовних засобів регулювання стосунків між людиною і природою.
3. Принцип трансформації інструментів економічної політики в інструменти екологічної політики. Він передбачає трансформацію таких економічних інструментів в інструменти екологічної політики: ціни на продукцію та природні ресурси; собівартість продукції; податки на прибуток і додану вартість; мито; соціальне страхування; плани та програми; сертифікація; економічні санкції; аукціонна торгівля; система оплати праці; акцизний збір; застава; аудит; облік; контроль; ліміти і квоти; ліцензії; податки; амортизація активів; гранти та субсидії; страхування [5, 6, 8].
4. Принцип пріоритету духовного розвитку над виробництвом матеріальних благ. Ми дійшли до твердого переконання, що сталий розвиток тісно пов'язаний з духовним оздоровленням нації. Удосконалення духовного розвитку має привести до морального осуду суспільством процесів непродуманого нагромадження матеріальних благ і нераціонального їх використання у сфері виробництва і споживання. Процес усвідомлення пріоритету духовного розвитку над виробництвом матеріальних благ буде досить тривалим і непростим. Незважаючи на різноманітні труднощі, що зумовлені традиційною споживацькою ментальністю населення, відповідною спрямованістю засобів

масової інформації тощо, можна очікувати на зрушення у суспільній свідомості на користь духовного розвитку [5].

5. Принципи формування інструментів екологічної політики: інтеграція обов'язкових інструментів екологічної політики з добровільними; інтеграція інструментів екологічної політики з інструментами інших політик; пріоритетність інструментів екологічної політики, що забезпечують екологічну безпеку; ранжирування інструментів екологічної політики [5, 12].
6. Принципи екологізації податкової системи: посилення екологічної спрямованості всіх видів податків; забезпечення за допомогою спеціальних екологічних податків трансформації зовнішніх негативних екологічних ефектів у внутрішні (екологічні витрати); конструктивний вплив стимулюючої функції податків на всі компоненти довкілля і природних ресурсів; збалансованість податкової та екологічної політики; принцип "подвійних дивідендів" [7, 9].
8. Правила СОТ [19] мають відповідати пріоритетним принципам екологічної політики. Міжнародна торгівля не повинна бути руйнівником навколишнього природного середовища і чинником глобальної екологічної загрози.

Перспективи екологізації розвитку України

Україна отримала у спадок від СРСР неефективну адміністративно-командну економіку разом з деградованим довкіллям. З отриманням незалежності ситуація не змінилася на краще. У "Рекомендаціях парламентських слухань щодо дотримання вимог природоохоронного законодавства" вказується: "Екологічна ситуація залишається вкрай складною, навантаження на навколишнє природне середовище зростає. Забруднення і виснаження природних ресурсів продовжує загрожувати здоров'ю населення, екологічній безпеці та економічній стабільності держави. Водночас спостерігається тенденція до збільшення порушень вимог природоохоронного законодавства як підприємствами, установами і організаціями, так і органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, а також громадянами" [21, с. 626].

Все це свідчить не тільки про об'єктивну необхідність екологізації подальшого розвитку України на основі концепції, що викладена в цій статті. Необхідно домогтися істотних зрушень у духовній сфері, боротьбі з корупцією і хабарництвом.

Курс, який обрав Президент України В.А. Ющенко на євроінтеграцію, може бути успішним тільки тоді, коли наша держава затвердить не тільки стратегію екологізації розвитку, але і досягне успіхів у реалізації цієї доктрини.

Висновки

1. Екологізація розвитку України є об'єктивною необхідністю. Вона повинна охопити всі сфери (економічну, екологічну, соціальну, духовну). Зміцнення екологічної безпеки України та демократизація суспільного життя відкриють шлях до євроінтеграції та національного відродження.
2. У зв'язку із загостренням еколого-економічних проблем під впливом глобальних екологічних загроз зростатиме значення обов'язкових інструментів екологічної політики. Можна очікувати, що в майбутньому економічна діяльність буде пов'язана з більш суворими екологічними стандартами. Дослідженнями американських енвайроєкономістів встановлено, що це не послаблює конкурентоспроможність суб'єктів економічної діяльності. Навпаки,

їх позиції на світових і національних ринках згодом, як правило, зміцнюються.

3. Екологізація розвитку може принести добрі плоди тільки тоді, коли вона буде супроводжуватися духовним відродженням. Україна, яка корінням своїм впирається у найдавніші пласти земної цивілізації, повинна знайти свою нішу у світовому розподілі праці, не втративши свій самобутній пласт культури. "Справжній шлях до міжнародної спільноти, – стверджує Герман Дейлі, – це створення федералізації спільнот, тобто спільноти спільнот, а не руйнування місцевих і національних спільнот на догоду єдиному космополітичному середовищу нічим не обмежених фінансових менеджерів, які не є спільнотою, а тільки взаємозалежною, взаємовразливою і нестабільною коаліцією короточасних інтересів" [18, с. 196].

Література

1. Лукьянчиков Н.Н., Потравный И.М. Экономика и организация природопользования: Учебн. для вузов. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2002. – 454 с.
2. Кравців В.С. Поняття та зміст регіональної екологічної політики// Регіональна політика: методологія методи, практика. – Львів: ІРД НАН України, 2001. – С. 94-102.
3. Кравців В.С. Фурдичко О.І. Регіональна екологічна політика в умовах перехідного періоду: досвід Львівської області// Регіональна політика: методологія методи, практика. – Львів: ІРД НАН України, 2001. – С. 94-102.
4. Неверов А.В. Экономика природопользования: Учеб. пособие для вузов. – Минск: Выс. школа, 1990. – 216 с.
5. Сиякевич І. Інструменти екополітики: теорія і практика. – Львів: ЗУКЦ, 2003. – 188 с.
6. Сиякевич І. Екологізація розвитку: об'єктивна необхідність, методи, пріоритети// Економіка України. – 2004, № 1. – С. 57-63.
7. Сиякевич І.М., Олійник О.І. Методи екологізації податкової системи// Фінанси України. – 2002, № 1. – С. 28-33.
8. Сиякевич І. Концепція щодо формування системи інструментів національної екологічної політики// Економіка України – 2002, № 7. – С. 70-77.
9. Сиякевич І.М., Олійник О.І. Принципи екологізації податкової системи України// Наук. вісник УкрДЛТУ: Екологічна і лісова політика. – Львів: УкрДЛТУ, 2001. – С. 75-78.
10. Сиякевич І.М. Екологічні і соціальні виклики двадцять першого століття: проблеми їх подолання// Наук. вісник УкрДЛТУ: Менеджмент природних ресурсів, екологічна і лісова політика. – Львів: УкрДЛТУ. – 2004, вип. 14.2. – С. 8-15.
11. Сиякевич І. Лісова політика України: Підручник. – Львів: ЗУКЦ, 2005. – 228 с.
12. Сиякевич І. Концепція формування системи пріоритетних інструментів національної екополітики// Духовне відродження – основа стратегії сталого розвитку України. – Львів: Ін-т народознавства НАН України, 2001. – С. 185-187.
13. Стратегія екологічної безпеки (регіональний контекст)/ Під ред. М.І. Долішнього, В.С. Кравціва. – Львів: ІРД, 1999. – 243 с.
14. Царенко О.М., Несветов О.О., Кадацький М.О. Основи екології та економіки природокористування: Курс лекцій. Практикум: Навч. пос. – Суми: Вид-во "Університетська книга", 2001. – 336 с.
15. Радьо Т.В. Головна причина парникового ефекту Землі у світлі закону синхронної пульсації матерії// Наукові праці Лісівничої Академії наук України. – Львів: УкрДЛТУ, 2002, вип. 1. – С. 32-34.
16. Крістофер Флавін. Вступне слово/ Стан світу 2002. – К.: Інтелсфера, 2002. – С. XXIII-XXVI.
17. Долан Э. Дж., Линдсей Д. Рынок: микроэкономическая модель/ Пер. с англ. В. Лисовича и В. Лукашевича. – СПб., 1992. – 496 с.
18. Герман Дейлі. Поза зростанням. Економічна теорія сталого розвитку/ Пер. з англ. Ін-т сталого розвитку. – К.: Інтелсфера, 2000. – 312 с.

19. WTO. General Argument on Tariffs and Trade, 1994// www.wto.org.
tary measures, 1994// www.wto.org.

20. Врублевська О.В. Конспект лекцій з економіки природокористування. – Львів: УкрДЛТУ, 2003. – 210 с.

21. Рекомендації парламентських слухань щодо дотримання вимог природоохоронного законодавства в Україні. Схвалено Постановою Верховної Ради України від 20 лютого 2003 р. № 565-VI// Відомості Верховної Ради України. – 2003, № 25. – С. 626-629.

УДК 330.15.011; 330.366 Академік НАН України, проф. М.І. Долішній¹,
д-р екон. наук – Інститут регіональних досліджень НАН України

РЕГІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ ЕКОЛОГІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

Розглянуто шляхи вирішення регіональних екологічних проблем, одним з яких є перехід на інноваційну модель розвитку національної економіки як основного засобу екологічно безпечної модернізації виробництва. Інноваційний клімат, удосконалене законодавство, ефективна фінансово-кредитна та податкова політика у цій сфері повинні перебувати у центрі уваги органів державного управління. Виходячи з реальної ситуації, пропонується наполегливо посилювати інструменти державного впливу, активізувати дії органів виконавчої влади і місцевого самоврядування у сфері охорони довкілля, законодавчого й нормативного забезпечення природоохоронної діяльності, посилення контролю за виконанням прийнятих рішень.

Ключові слова: екологізація економіки, забруднення довкілля, екологічна безпека, показники екологічної ситуації.

*Prof. M.I. Dolishnij – Institute of regional
researches of NAN of Ukraine*

Regional aspects of ekologisation economy

The ways of decision of regional ecological problems are examined, one of which is transition on the innovative model of development of national economy as basic mean ecologically safe modernization of production. An innovative climate, improved legislation effective financial, credit and tax policy, in this sphere must be in a spotlight organs of state administration. Coming the real situation from, it is suggested insistingly to strengthen the instruments of the state influencing, to activate actions of organs of executive power and local self-government in the field of guard of environment, legislative and normative providing of nature protection activity, strengthening of control, after implementation of the accepted decisions.

Keywords: environmentally sound development, contamination of the environment, ecological safety, indicators of the state of environmental quality.

Розвиток політичних та соціально-економічних процесів в Україні, прояв європейського вектора її зовнішньої політики, необхідність виконання вимог міжнародних актів, до яких приєдналась наша держава, ставлять на порядок денний питання активізації національної політики у сфері екологічної безпеки.

Екологічна ситуація в Україні є доволі складною, а в окремих регіонах сягає критичних меж. Необхідно зазначити, що 15 % території країни можна вважати "умовно екологічно чистими", 15 % – помірно забрудненими, а 70 % – забрудненими територіями. Для стабілізації екологічної ситуації і її

¹ Голова Західного наукового центру НАН України, Директор Інституту регіональних досліджень НАН України, академік НАН України.